

УДК 353

JEL H7

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-1-10>

Сергій Васильович БИЧКОВ,

аспірант кафедри менеджменту та адміністрування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID ID: [0009-0000-5679-678X](https://orcid.org/0009-0000-5679-678X)

Віталій Анатолійович СОРОКА,

аспірант кафедри менеджменту та адміністрування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID ID: [0009-0002-5215-7715](https://orcid.org/0009-0002-5215-7715)

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ КРИЗИ

Стаття висвітлює актуальність та необхідність розробки та впровадження комплексних підходів до інституціонального забезпечення фінансування розвитку громад в Україні, особливо в контексті економічних та соціальних викликів, пов'язаних із військовими діями. Автори аналізують існуючі механізми та стратегії, що можуть сприяти стійкості та адаптивності громад, наголошуючи на важливості зміцнення інституційної бази для ефективного управління ресурсами, залучення інвестицій та координації допомоги. У статті розглядаються різноманітні інструменти, такі як фінансовий лізинг, аутсорсинг, створення індустріальних парків, активізація ролі агенцій місцевого економічного розвитку, бізнес-інкубаторів, кооперативів і соціального підприємництва. Особлива увага приділяється прозорості та ефективності використання коштів, особливо міжнародної допомоги, для збереження довіри донорів й залучення додаткових інвестицій. Результати дослідження підкреслюють важливість антикризових та інструментів розвитку місцевого економічного розвитку для забезпечення стійкості й подальшого зростання громад, надаючи рекомендації щодо їх ефективного впровадження. Стаття містить обґрунтування потреби в подальших дослідженнях для розробки адаптованих механізмів підтримки та розвитку громад, враховуючи специфіку українського контексту і виклики, що постають перед країною в умовах війни й економічної нестабільності. Застосування результатів дослідження може сприяти форму-

ванню ефективної стратегії подолання кризи та будівництва стійкої економіки України, забезпечуючи розвиток і процвітання територіальних громад.

Ключові слова: фінансування, інституціональне забезпечення, територіальні громади, криза.

Serhii BYCHKOV,

PhD student of Department of Management and Administration,
Chernihiv Polytechnic National University

Vitalii SOROKA,

PhD student of Department of Management and Administration,
Chernihiv Polytechnic National University

INSTITUTIONAL FRAMEWORK FOR FUNDING THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES DURING CRISIS

This article delves into the critical importance of developing and implementing comprehensive approaches to institutional funding for the development of territorial communities in Ukraine, particularly in the context of crisis conditions exacerbated by wartime. It highlights the profound impact of military actions on the economic stability of territories, emphasizing the necessity for a robust institutional foundation capable of efficiently managing limited resources, attracting investments, and coordinating aid across various levels—from local to international. Strengthening institutional support is presented as a pivotal strategy for enhancing the resilience and adaptability of territorial communities, ensuring the continuation of essential services, and planning and implementing recovery and development strategies post-crisis. This encompasses the initiation of programs focused on infrastructure restoration, support for small and medium-sized enterprises (SMEs), job creation, and investments in education and health care.

The article meticulously examines existing mechanisms and strategies that could foster community resilience and adaptability, advocating for the reinforcement of the institutional base to effectively manage resources, attract investments, and coordinate assistance. Various tools such as financial leasing, outsourcing, the creation of industrial parks, activation of local economic development agencies, business incubators, cooperatives, and social entrepreneurship are

explored for their potential to enhance resource utilization efficiency and investment attraction. Special attention is given to the transparency and efficiency of funds usage, particularly international aid, to maintain donor trust and secure additional investments for the country's recovery.

The research findings underscore the significance of crisis and development tools for local economic development in ensuring community resilience and growth. Recommendations are made for their effective implementation, pointing to the need for further research to develop adapted support mechanisms considering the Ukrainian context and challenges faced by the country in times of war and economic instability. The application of these research outcomes could contribute to formulating an effective crisis management strategy and building a resilient Ukrainian economy, ensuring the sustainable development and prosperity of territorial communities.

Keywords: *financing, institutional support, territorial communities, crisis.*

Постановка проблеми. Актуальність інституціонального забезпечення фінансування розвитку територіальних громад в Україні набуває особливого значення в умовах кризи, особливо під час війни. Військові дії та їх наслідки глибоко впливають на економічне становище територій, зокрема на їхню здатність до самостійного фінансового забезпечення та розвитку. В таких умовах важливо мати міцну інституційну базу, що дозволить ефективно керувати обмеженими ресурсами, залучати інвестиції та координувати допомогу на різних рівнях – від місцевого до міжнародного.

Зміцнення інституціонального забезпечення сприятиме підвищенню стійкості територіальних громад, їх здатності адаптуватися до швидкозмінних умов, забезпечити продовження надання основних послуг населенню, а також планування та реалізацію стратегій відновлення та розвитку після кризи. Особливо це стосується розробки та впровадження програм, спрямованих на відновлення пошкодженої інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць, а також інвестування в освіту та охорону здоров'я.

Відповідне інституціональне забезпечення дозволить також забезпечити прозорість та ефективність використання коштів, зокрема міжнародної допомоги, що є критично важливим для

збереження довіри донорів й залучення додаткових інвестицій у відновлення країни. Таким чином, укріплення інституційної бази для фінансування розвитку територіальних громад є ключовим елементом стратегії подолання кризи та будівництва стійкої економіки України в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У контексті дослідження інституціонального забезпечення фінансування розвитку територіальних громад в умовах кризи, значний інтерес викликають праці українських науковців: Мельник Л.Г., Петрук О.М., Кириленко О.П., Колодій А.Ф., які роблять вагомий внесок у розуміння механізмів і стратегій, які можуть бути застосовані для підтримки та розвитку громад в складних умовах.

Мельник Л.Г. у своїх дослідженнях акцентує увагу на необхідності розробки комплексних підходів до фінансування територіальних громад, що передбачають залучення як державних, так і приватних інвестицій. Петрук О.М. детально аналізує роль місцевого самоврядування у формуванні інвестиційно привабливого середовища, наголошуючи на важливості створення сприятливих умов для бізнесу навіть у періоди економічної нестабільності. Колодій А.Ф., зі свого боку, розглядає інституційні аспекти регулювання фінансових потоків на місцевому рівні, виокремлюючи основні принципи ефективного розподілу та використання ресурсів.

Наукові праці Ковальчука С.В. та Гриценка І.В. дозволяють зіставити українські реалії з міжнародною практикою та визначити потенційні напрями для вдосконалення національної моделі інституціонального забезпечення. Загалом, аналіз наукових праць вітчизняних фахівців свідчить про багатогранність підходів до вирішення проблем фінансування розвитку територіальних громад в умовах кризи. Це вказує на необхідність подальших досліджень для розробки ефективних механізмів підтримки та розвитку громад, з урахуванням специфіки українського контексту та викликів, які постають перед країною в умовах війни, що триває, та економічної нестабільності.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі різних інституційних механізмів, що можуть бути застосовані для забезпечення фінансування та стимулювання розвитку територіальних громад в Україні під час кризових періодів, зокрема в умовах війни.

Основні результати дослідження. Війна призвела до появи нових викликів для територіальних громад та місцевого самовря-

дування. У цей період важливою стає можливість спільно працювати над проблемами щоденного життя та спрямовувати увагу на стимулювання місцевого економічного розвитку, як процесу взаємодії між органами місцевого самоврядування, бізнес-спільнотою, громадськими інституціями та іншими учасниками з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територіальної громади та поліпшення якості життя її мешканців. Місцеві органи управління повинні спрямовувати свої зусилля на максимальній ефективності щодо використання ресурсного потенціалу відповідних територій. Це містить в собі оптимізацію використання людського капіталу, фінансових та інвестиційних ресурсів, а також незадіяних земель у економічну діяльність. Основними завданнями органів місцевого самоврядування в умовах війни є збереження або відновлення темпів економічного розвитку, підтримка місцевого бізнесу та населення, а також інтеграція внутрішньо переміщених осіб й релокованого бізнесу в економіку громади. Сучасні умови війни викликали присутність нових учасників у процесі місцевого економічного розвитку, таких як внутрішньо переміщені особи та релокований бізнес. Це також привело до формування нових типів взаємодії та комунікаційних мереж.

Антикризові і розвиткові інструменти місцевого економічного розвитку є ключовими для забезпечення стійкості та подальшого зростання громад. Вони спрямовані на подолання кризових ситуацій, а також стимулювання розвитку і підвищення конкурентоспроможності економіки на місцевому рівні. Ці інструменти допомагають місцевим громадам ефективно реагувати на кризові ситуації та створюють умови для сталого розвитку у довгостроковій перспективі [1].

Використання фінансового лізингу може виступати як ефективний інструмент для стимулювання економічного розвитку та інвестиційної активності, особливо в умовах обмеженого доступу до кредитних ресурсів. Фінансовий лізинг дозволяє підприємствам та організаціям отримувати в користування необхідні активи без необхідності їх повного викупу на початок терміну, що знижує вступні бар'єри для розширення діяльності або оновлення матеріально-технічної бази. За допомогою фінансового лізингу місцеве самоврядування може сприяти залученню інвестицій в ключові галузі місцевої економіки, забезпечуючи при цьому мінімізацію фінансових ризиків для підприємств. Це особливо

актуально для розвитку інфраструктурних проєктів, модернізації виробничих потужностей та впровадження екологічно чистих технологій. Крім того, фінансовий лізинг може стати інструментом відновлення та розвитку в умовах соціально-економічних потрясінь, надаючи підприємствам можливість швидкої адаптації до змінених ринкових умов без необхідності значного одноразового фінансового навантаження.

Завдяки фінансовому лізингу, місцеві органи можуть ефективно керувати інвестиціями, оновлювати і покращувати інфраструктуру міст та сіл, що сприяє підвищенню комфорту та якості життя населення. Такий підхід також дозволяє оптимізувати використання ресурсів, знижувати витрати та ризики для місцевих бюджетів. Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг» від 4 лютого 2021 р. № 1201-IX [2] реалізація даного інструменту відбувається за певними етапами:

- орган місцевого самоврядування визначає потреби та пріоритети для життєдіяльності та розвитку громади, які можуть бути вирішені за допомогою фінансового лізингу;
- пошук фінансових установ або компаній, які готові надати фінансові ресурси для лізингу;
- місцева рада приймає рішення про надання дозволу виконавчому комітету на придбання необхідних предметів за допомогою фінансового лізингу або на укладання договору фінансового лізингу комунальним підприємством;
- укладення договору з лізингодавцем, де визначаються умови лізингу, такі як строк, вартість, авансовий платіж, відсоткова ставка тощо (Розділ 2 Закону України «Про фінансовий лізинг»);
- сплата авансового лізингового платежу, який часто становить певний відсоток від вартості обладнання;
- постачання, створення або будівництво предмету лізингу (обладнання, інфраструктура тощо) і забезпечення гарантійного обслуговування та передачі предмету у лізинг (ст. 20 Розділу 2 Закону України «Про фінансовий лізинг») [2].

Одним з популярних фінансових інструментів в умовах кризи є залучення сторонніх організацій, так званий аутсорсинг для виконання окремих повноважень органів місцевого самоврядування. Це стратегічний підхід, коли місцеве самоврядування делегує частину своїх функцій та обов'язків іншим спеціалізованим

організаціям чи компаніям. Це може бути використано для широкого спектру завдань – від надання певних послуг до управління проектами та програмами [1]. Використання аутсорсингу органами місцевого самоврядування в умовах кризи може виступати як стратегічний інструмент для оптимізації витрат і підвищення ефективності надання послуг. У періоди обмежених бюджетних ресурсів і підвищеної потреби в соціально-економічній підтримці громадян, аутсорсинг дозволяє місцевій владі зосередитися на ключових задачах, делегуючи виконання певних функцій стороннім виконавцям. Це не тільки сприяє зниженню оперативних витрат за рахунок економії на заробітній платі, утриманні персоналу та інфраструктурних витратах, але й забезпечує вищу якість послуг через залучення спеціалізованих організацій.

У кризових умовах, коли швидкість реагування та адаптивність стають вирішальними, аутсорсинг може відіграти ключову роль у підтриманні стабільності та неперервності важливих комунальних та соціальних послуг. Водночас, залучення сторонніх виконавців може сприяти впровадженню новітніх технологій та інноваційних підходів щодо управління та надання послуг, що є особливо актуальним у періоди економічних потрясінь. Таким чином, аутсорсинг стає не лише інструментом кризового менеджменту, але й стратегією для підвищення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку місцевих громад. Місцеві органи самоврядування використовують аутсорсинг при:

- управлінні відходами (укладання угод з приватними підприємствами для збору, переробки та утилізації сміття);
- інфраструктурних роботах (ремонт, обслуговування та будівництво міської інфраструктури, водопостачання, каналізація тощо, може виконуватися за допомогою приватних фірм);
- управлінні технічною інфраструктурою, веб-сайтами, програмами автоматизації тощо може бути делеговане до спеціалізованих ІТ-компаній;
- надані фінансових послуг (бухгалтерські послуги, оподаткування, аудит та фінансове планування можуть бути здійснені сторонніми консалтинговими фірмами). Відносно щодо аутсорсингу фінансових послуг регулюються ст. 18 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX [4];

- управлінні проєктами (реалізація програм розвитку, може бути надана зовнішнім консультантам чи компаніям. Наприклад, організацію харчування здобувачів освіти регулює Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» від 24 березня 2021 р. № 305 тощо) [5];
- проведенні заходів і подій (організація місцевих свят, культурних подій може бути доручена стороннім агентствам або організаторам);
- реєстрації прав власності.

Використання аутсорсингу дає можливість частину функцій органів місцевого самоврядування перекласти на сторонні організації задля економії бюджетних коштів та підвищення якості виконуваних робіт і наданих послуг. Використання аутсорсингу відбувається шляхом аналізу та визначення робіт (послуг) для передачі в аутсорсинг з подальшим проведенням публічних закупівель (тендерів). Цей процес регулюється відповідно до розділів III та IV Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII [6]. Учасники тендеру подають свої пропозиції, після чого обирається переможець. Після визначення переможця тендеру згідно з розділом VII Закону укладається з ним договір про надання послуг аутсорсингу. Договір чітко визначає умови співпраці, обсяг послуг, що надаються, строки та умови оплати. Органи місцевого самоврядування постійно здійснюють контроль за відповідністю якості, повноти надання послуг, зазначених в умовах договору аутсорсингу. Елементами такого контролю є моніторинг виконання робіт, звітність та аудит. Якщо роботи і послуги виконані у повному обсязі і на задекларованому рівні якості, то відбувається оплата послуг.

Створення індустріальних парків в умовах кризи, зокрема під час воєнних дій, може стати ключовим фактором для підтримки та розвитку національної економіки. Індустріальні парки забезпечують важливу платформу для релокації бізнесу та виробництва, дозволяючи компаніям швидко адаптуватися до змінених умов і забезпечити безперервність діяльності. Особливо це стає актуальним, коли інфраструктура постраждала або зазнала руйнувань. Індустріальні парки пропонують готову виробничу і логістичну базу, здатну мінімізувати простой та витрати на відновлення.

Водночас, це сприяє збереженню робочих місць та стимулюванню місцевої економіки. Отже, в умовах кризи та нестабільності, створення індустріальних парків видається не лише доцільним, але й необхідним кроком для забезпечення економічної безпеки та сталого розвитку.

Необхідно провести детальний аналіз потреб і можливостей територіальної громади для визначення найбільш перспективних галузей, які можуть бути розвинуті через індустріальні парки. Забезпечення відповідної інфраструктури для функціонування індустріального парку регламентується розділом III Закону України «Про індустріальні парки» від 21 червня 2012 р. № 5018-VI [7]. Надання пільг та організація підтримки підприємствам, що бажають розмістити свою діяльність в індустріальному парку, включаючи податкові та митні пільги, компенсацію відсотків за кредитами та інші форми фінансової підтримки. Забезпечення подальшого розвитку індустріального парку через надання фінансової підтримки та реалізацію нових проектів з інфраструктурою та інноваціями є одним з найбільших викликів органам місцевого самоврядування.

Міністерство економіки України включає індустріальний парк до Реєстру індустріальних парків на основі рішення місцевої ради та затвердженої концепції. На сьогодні за даними міністерства в Україні функціонує 61 індустріальний парк [3]; організація відкритого конкурсу: орган місцевого самоврядування організовує та проводить відкритий конкурс з вибору керуючої компанії індустріального парку; укладання договору з переможцем конкурсу: після визначення переможця конкурсу орган місцевого самоврядування укладає з ним договір про створення та функціонування індустріального парку відповідно до Розділу IV Закону України «Про індустріальні парки» [7].

Агенція місцевого економічного розвитку, є важливою інституцією для сприяння економічному розвитку конкретної територіальної громади або кількох громад [1]. Ось деякі ключові ознаки та напрями діяльності такої агенції: міжсекторність, територіальність, націленість на розвиток.

У своїй діяльності такі агенції керуються Постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2022 р. № 1203 «Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку» [8]. Сьогодні, в умовах війни, функції агенцій регіонального розвитку набувають особливого контексту: підтримка розроблення та реалізації стратегій

розвитку громади; підтримка програм та проектів місцевого економічного розвитку в частині підготовки грантових та кредитних заявок, співпраця з міжнародними донорськими організаціями; ведення баз даних, аналіз економічних характеристик, ресурсів та можливостей громади; сприяння у створенні нових підприємств, а також підтримка існуючих; створення мереж та залучення інвестиційних ресурсів; лобювання інтересів громади: допомога у захисті та просуванні інтересів громади перед владними органами та іншими зацікавленими сторонами.

Незважаючи на відсутність чіткої законодавчої регламентації діяльності агенції міського та регіонального розвитку в Україні, вони можуть функціонувати у формі громадських організацій, благодійних фондів, комунальних установ (ст. 4 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» від 9 липня 2022 р. № 2389-IX [9]). Ключовою є постійна взаємодія з органом місцевого самоврядування, відкритість та незалежність.

На особливу увагу заслуговує роль і місце центрів залучення інвестицій, що є суттєвою інституцією для стимулювання інвестиційного розвитку територіальних громад [1]. Вони стають платформою для просування інвестиційних можливостей, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, а також надання підтримки бізнесу в адаптації до нових умов, враховуючи необхідність швидкого відновлення постраждалих від війни територій та стимулювання економічної активності. До основних функцій таких центрів належать: розробка та просування інвестиційних проектів; проведення цільового пошуку та залучення потенційних інвесторів на територію громади; забезпечення достовірної та актуальної інформації щодо інвестиційних можливостей, а також консультації з питань ведення бізнесу в Україні; сприяння комунікації між інвесторами, органами місцевого самоврядування та урядовими агенціями на всіх рівнях.

Для територіальних громад переваги створення центрів залучення інвестицій включають: підвищення інвестиційної привабливості, налагодження довіри та взаємодії з органами місцевого самоврядування, формування детальної інформаційної бази про громаду та її представлення, формування бізнес-кейсів для інвестування та розвиток місцевого бізнес-середовища.

В Україні центри залучення інвестицій зазвичай створюються як неприбуткові організації у різних юридичних формах, таких як громадські організації, асоціації органів місцевого самоврядування, асоціації юридичних осіб, установи або комунальні підприємства.

В умовах кризи, бізнес-інкубатори можуть відігравати важливу роль, надаючи всебічну підтримку початківцям у сфері малого та середнього підприємництва. Ці організації допомагають розмістити бізнес, надаючи спеціалізовані приміщення та необхідне обладнання на вигідних умовах. Важливим аспектом є надання консультаційних послуг, що охоплюють юридичну, бухгалтерську, маркетингову підтримку, а також допомогу у залученні фінансування через гранти та інші джерела.

Бізнес-інкубатори сприяють створенню сприятливих умов для зростання та успіху нових підприємств, що є критично важливим для економічного відновлення та розвитку громад в кризовий період. Вони проводять навчальні програми та тренінги, спрямовані на підвищення професійних навичок підприємців, що дозволяє їм адаптуватися до змінних умов ринку.

Українське законодавство підтримує розвиток бізнес-інкубаторів, визначаючи їх як важливі елементи інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу. Це надає їм можливість отримувати державне фінансування та брати участь у програмах підтримки, спрямованих на розвиток підприємництва (Додаток № 2 до Наказу Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 27 грудня 2010 р. № 150 «Про затвердження примірних статутів та методичних рекомендацій») [10].

У контексті інституціонального забезпечення фінансування розвитку територіальних громад в умовах кризи, кооперативи виступають як ефективний інструмент економічного відновлення, що заслуговує на увагу та підтримку з боку держави та місцевих органів влади.

Кооператив як форма організації бізнесу, заснована на принципах членства та самоврядування, відкриває нові можливості для фізичних та юридичних осіб спільно вирішувати економічні, соціальні та інші завдання. Українське законодавство, зокрема закони «Про кооперацію» від 10 липня 2003 р. № 1087-IV [11], «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21.07.2020 № 819-IX [12], підтримує розвиток виробничих, обслуговуючих та споживчих кооперативів, надаючи їм правову основу для діяльності.

Кооперативи дозволяють знижувати витрати, завдяки об'єднанню ресурсів малих товаровиробників, поліпшують доступ до фінансових ресурсів, сприяють гуртуванню мешканців громади навколо спільних проєктів, стимулюють створення робочих місць та розвивають місцеве бізнес-середовище. Це не тільки підвищує економічну активність у громадах, але й збільшує надходження до місцевих бюджетів.

Роль органів місцевого самоврядування у цьому процесі полягає у створенні сприятливих умов для розвитку кооперативів, наданні інформаційної, організаційної та консультаційної підтримки, а також забезпеченні фінансової допомоги. Важливим є здійснення інформаційно-роз'яснювальної діяльності, проведення опитувань та організація тренінгів для зацікавлених осіб. Також місцева влада може впливати на збільшення видимості кооперативів у громаді, оприлюднюючи інформацію про їхню діяльність.

Функціонування кластера сприяє налагодженню взаємодії між учасниками, створенню ланцюгів доданої вартості та зміцненню конкурентоспроможності. Кластер може бути різних типів, таких як агротуристичний, агропромисловий, деревообробний, IT-кластер та інші [1].

У порівнянні з кооперативом, відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI [13], кластер об'єднує не лише різні суб'єкти господарювання, а й установи, органи влади, освітні та наукові заклади для досягнення спільної мети та підвищення конкурентоспроможності.

Переваги для територіальних громад від використання кластерів: сприяння налагодженню комунікації та поглибленню співпраці між місцевими підприємствами, установами та організаціями; розширення видів діяльності в громаді через активізацію суб'єктів різних галузей, включаючи участь у кластері; формування повних ланцюгів виробництва на місцевому рівні; створення робочих місць; сприяння взаємодії бізнесу та освітніх закладів.

Українське законодавство згідно зі статтею 68 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [14] передбачає можливість створення позабюджетних цільових фондів місцевими органами самоврядування, а краудфандинг може бути одним з інструментів для їх формування. Краудфандинг – це публічний

збір коштів серед широкого кола фізичних осіб та організацій на добровільній основі з метою реалізації конкретного проєкту або підтримки певної ініціативи [1]. Ініціаторами проєктів можуть бути як фізичні особи, так і організації, включаючи органи місцевого самоврядування, та інші установи. Основними особливостями краудфандингу є: цільовий збір коштів, прозорість процесу збору, добровільність внеску, чітко встановлені часові рамки.

Реалізація проєктів колективного фінансування для потреб територіальної громади через краудфандинг містить ініціативу від організаторів щодо запуску такого механізму, де вони подають відповідну пропозицію та розробляють детальні положення для його функціонування. Після цього ініціатива отримує схвалення на рівні місцевої ради, де рішення про запровадження краудфандингу публікується для загального відома. Далі оголошуються конкретні умови та вимоги до подачі проєктів, а також вибирається платформа для збору коштів, де відбувається активне просування проєкту серед громадськості для залучення фінансування. Зібрані кошти дозволяють перейти до етапу співфінансування та безпосередньої реалізації обраних проєктів. Процес збору коштів та впровадження проєктів перебуває під постійним контролем, що забезпечує їх ефективну інтеграцію в життя громади та відповідність встановленим цілям і очікуванням.

У часи кризи, коли традиційні джерела фінансування стають обмеженими, револьверний фонд дозволяє громадам гнучко реагувати на поточні виклики, надаючи позики для втілення проєктів, що сприяють відновленню та зміцненню економіки. Кошти, повернуті в фонд після успішної реалізації проєктів, знову використовуються для фінансування нових ініціатив, що забезпечує сталість та довготривалість підтримки громади.

У кризових умовах особливо важливим стає вибір проєктів, які не тільки відповідають стратегічним цілям розвитку громади, але й спрямовані на мінімізацію наслідків кризи, забезпечення стабільності та підтримку вразливих секторів економіки. Револьверний фонд може функціонувати як без створення юридичної особи, так і у формі спеціалізованих фінансових установ, що дозволяє адаптувати механізми його діяльності до специфіки громади та поточних потреб.

Фінансування проєктів через револьверний фонд у кризових умовах стимулює активнішу взаємодію між органом місцевого

самоврядування, бізнесом та громадянами, сприяє згуртуванню зусиль для подолання спільних викликів. Це не лише забезпечує цільове використання коштів для нагальних потреб, але й підтримує розвиток ключових галузей та створення нових робочих місць, сприяючи відновленню та стійкому розвитку громади в довготерміновій перспективі.

Соціальне підприємництво також є ефективним інструментом соціальної підтримки, орієнтованим на вирішення конкретних соціальних або екологічних завдань, поряд зі здійсненням підприємницької діяльності [1]. Це форма бізнесу, де головною метою є не лише отримання прибутку, але і досягнення позитивного соціального впливу.

Соціальне підприємництво налаштоване на вирішення різних соціальних завдань, таких як працевлаштування та інтеграція в суспільство вразливих категорій населення, вирішення соціальних або екологічних проблем через виробництво товарів або послуг, спрямованих на ці цілі, або поєднання цих методів. Чистий прибуток від діяльності соціального підприємства не розподіляється між власниками, а інвестується у досягнення соціальної мети, з якою підприємство було створене.

Україна не має чіткого правового регулювання функціонування соціальних підприємств, тому вони можуть бути створені у різних організаційно-правових формах, таких як Товариство з обмеженою відповідальністю, приватне підприємство, фізична особа-підприємець, або як громадська організація згідно з Законом України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. № 4572-VI [16] чи благодійний фонд згідно з Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. № 5073-VI [17] тощо.

Умови війни в Україні призвели до значного збільшення кількості соціально незахищених осіб, тому підтримка соціального підприємництва на рівні територіальних громад стала важливим аспектом їхньої інтеграції. Органи місцевого самоврядування можуть підтримувати розвиток соціального підприємництва шляхом прийняття цільових програм, залучення грантового фінансування, проведення навчань та консультацій для соціальних підприємців, а також застосування різноманітних фінансових інструментів, таких як муніципальне замовлення, співфінансування та створення цільових фондів підтримки.

Переваги розвитку соціального підприємництва для територіальних громад полягають у налагодженні взаємодії між органами місцевого самоврядування, бізнесом та мешканцями громади, створенні нових видів соціальних послуг, зниженні безробіття серед вразливих верств населення, розвитку соціального капіталу громади та зменшенні навантаження на місцеві бюджети.

Висновки. Ефективне інституціональне забезпечення фінансування розвитку територіальних громад є ключовим для підтримки їх стійкості та адаптивності в умовах кризи, особливо під час війни. Це включає розробку та впровадження програм, спрямованих на відновлення пошкодженої інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць, а також інвестиції в освіту та охорону здоров'я.

Використання різноманітних інструментів, таких як фінансовий лізинг, аутсорсинг, створення індустріальних парків, активізація ролі агенцій місцевого економічного розвитку, бізнес-інкубаторів, кооперативів та соціального підприємництва, є важливими для підвищення ефективності використання ресурсів та залучення інвестицій.

Прозорість та ефективність у використанні коштів, особливо міжнародної допомоги, є критично важливими для збереження довіри донорів та залучення додаткових інвестицій.

© **Бичков С.В., Сорока В.А. 2024**

ЛІТЕРАТУРА

1. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у военний і післявоєнний період: посібник. Львів. 2022. 75 с.
2. Про фінансовий лізинг. Закон України від 4 лютого 2021 р. № 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).
3. Інформація про індустріальні парки, включені до реєстру індустріальних (промислових) парків та виключені з ньогою URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=336993e7-8713-43da-8de6-ce4c5d003bfa&title=InformatsiiaProIndustrialniParki-VkliucheniDoRestruIndustrialnikh-promislovikh-ParkivTaVikliucheniZNogo> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

4. Про фінансові послуги та фінансові компанії. Закон України від 14 грудня 2021 р. № 1953-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

5. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

6. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19/print> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

7. Про індустриальні парки. Закон України від 21 червня 2012 р. № 5018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

8. Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2022 р. № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заasad державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій. Закон України від 9 липня 2022 р. № 2389-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20/print> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

10. Про затвердження примірних статутів та методичних рекомендацій. Наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 27 грудня 2010 р. № 150. URL: http://old.dkni.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Recomend_CTT.doc (дата звернення: 05.02.2024 р.).

11. Про кооперацію. Закон України від 10 липня 2003 р. № 1087-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

12. Про сільськогосподарську кооперацію. Закон України від 21.07.2020 № 819-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

13. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Закон України від 8 вересня 2011 р. № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

14. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

15. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/print> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

16. Про громадські об'єднання. Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

17. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика: колективна монографія / за наук. ред. д.е.н., професора О. П. Кириленко. Тернопіль, 2019. 280 с.

18. Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 5 липня 2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 05.02.2024 р.).

REFERENCES

1. Miscelij ekonomichnij rozvitok u teritorialnih gromadah: antikrizovij instrumenti u voyennij i pislavyoyennij period: posibnik. Lviv. 2022. 75 p.

2. Pro finansovij lizing. Zakon Ukrayini vid 4 lyutogo 2021 year. № 1201-ІН. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

3. Informatsiia pro industrialni parky, vkliucheni do reiestru industrialnykh (promyslovykh) parkiv ta vykliucheni z noho URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=336993e7-8713-43da-8de6-ce4c5d003bfa&title=InformatsiiaProIndustrialniParki-VkliucheniDoRestruIndustrialnih-promislovykh-ParkivTaVikliucheniZNogo> (data zvernennya: 05.02.2024).

4. Pro finansovi poslugi ta finansovi kompaniyi. Zakon Ukrayini vid 14 grudnya 2021 year. № 1953-ІН. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

5. Pro zatverdzhennya norm ta Poryadku organizaciyi harchuvannya u zakladah osviti ta dityachih zakladah ozdorovlennya ta vidpochinku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukra-yini vid 24 bereznya 2021 year. № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

6. Pro publichni zakupivli. Zakon Ukrayini vid 25.12.2015 year. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19/print> (data zvernennya: 05.02.2024).

7. Pro industrialni parki. Zakon Ukrayini vid 21 chervnya 2012 year. № 5018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

8. Deyaki pitannya diyalnosti agencij regionalnogo rozvitku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 21 zhovtnya 2022 year/ № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2022-%D0%BF#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

9. Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini shodo zasad derzhav-noyi regionalnoyi politiki ta politiki vidnovlennya regioniv i teritorij. Zakon Ukrayini vid 9 lipnya 2022 year. № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20/print> (data zvernennya: 05.02.2024).

10. Pro zatverdzhennya primirnih statutiv ta metodichnih rekomendacij. Nakaz Derzhavnogo komitetu Ukrayini z pitan nauki, innovacij ta informatizaciyi vid 27 gru-dnya 2010 year. № 150. URL: http://old.dkni.gov.ua/?q=-system/files/sites/default/files/images/Recomend_CTT.doc (data zvernennya: 05.02.2024).

11. Pro kooperaciyu. Zakon Ukrayini vid 10 lipnya 2003 year. № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

12. Pro silskogospodarsku kooperaciyu. Zakon Ukrayini vid 21.07.2020 year. № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

13. Pro prioritetni napryami innovacijnoyi diyalnosti v Ukrayini. Zakon Ukrayini vid 8 veresnya 2011 r. № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

14. Pro misceve samovryaduvannya v Ukrayini. Zakon Ukrayini vid 21 travnya 1997 roku № 280/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

15. Pro banki i bankivsku diyalnist. Zakon Ukrayini vid 7 grudnya 2000 year. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/print> (data zvernennya: 05.02.2024).

16. Pro gromadski ob'yednannya. Zakon Ukrayini vid 22 bereznya 2012 year. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (data zvernennya: 05.02.2024).

17. Upravlinnya finansami teritorialnih gromad: teoriya i praktika: kolektivna monog-rafiya / za nauk. red. d.e.n., profesora O. P. Kirilenko. Ternopil. 2019. 280 p.

18. Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii. Zakon Ukrainy vid 05 lypnia 2012 year. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (data zvernennia: 05.02.2024).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 15.02.2024